

LBRIS

We know
books

Ryan Gingeras

Mafia: o istorie globală

traducere din limba engleză
de Mihnea Arion

CRIME SCENE PRESS
2026

Partea întâi: **Geneza**

Mafiile nu sunt vechi. Numele și conceptul își au originea nu mai devreme de începutul secolului al XIX-lea. Cu toate acestea, ar fi greșit să începem istoria în punctul acela. Mafiile și mafioții din zilele noastre pot fi descriși cel mai bine ca descendenți târzii ai bandiților și tâlharilor. Banditismul este o formă veche de criminalitate organizată, în care acțiunea infracțională rareori depășește durata de viață a inițiatorului. Pentru a fi considerat bandit sau tâlhar, este suficient să comiți acte de jaf (ținta cea mai probabilă fiind călătorii sau persoane din afara orașului). Deși în aparență mai puțin sofisticati, între bandiți și omologii lor mai moderni există similitudini. Mafia și tâlharii îi terorizau pe cei slabi și puternici, atât în state mari, cât și în regate mici. Cu toate acestea, au făcut mai mult decât să inspire teamă. Și mafioții, și tâlharii au fost considerați, uneori, avatare ale popoarelor, regiunilor și națiunilor. Moștenirea lor invocă adesea o anumită doză de romantism sau nostalgie. În multe privințe, și unii, și alții sunt anti-eroi prin excelență.

Grupări precum La Cosa Nostra sau yakuza nu au apărut din senin. La fel ca bandiții dinaintea lor, mafioții se nasc într-o lume modelată de statele care îi guvernează. Legile pe care bandiții și mafioții le încalcă sunt produsul regimurilor, normelor și economiilor care îi înconjoară. Succesul sau caracterul endemic al bandelor de tâlhari și al mafiei ne spune multe despre punctele slabe sau limitele statelor și guvernelor lor natale.

În această poveste există un punct critic de ruptură. În istoria mondială a venit un moment când bandiții, ca fenomen global, au început să dispară în mare parte a globului. Motivul pentru care s-a întâmplat acest lucru este rezultatul unei combinații de mai mulți factori, cel mai important fiind apariția industrializării. Pe măsură ce formele industrializate de muncă și consum au prins contur, statele au devenit mai puternice. Pe măsură ce orașele au devenit punctul central al economiilor în rapidă diversificare, peisajele au devenit mai urbanizate. Multe dintre guvernele lumii au învins banditismul pe fondul acestor schimbări. Acesta a fost

unul dintre factorii care au dat statelor încrederea necesară pentru a adopta legi mai stricte, pe care le considerau mai aliniată cu normele sociale moderne. După victoria asupra banditismului, statele au impus pedepse și reglementări mai severe celor care jucau jocuri de noroc, vindeau servicii sexuale sau comercializau stupefiante. Cei care încălcau aceste legi erau, de cele mai multe ori, membri ai unor grupuri și bande. La începutul secolului XX, părea tot mai evident că infraționabilitatea organizată era apanajul unei clase specifice de infractori. În timp, în diferite părți ale globului, acești infractori au ajuns să fie considerați, de obicei, membri ai mafiei.

1. Lungul flagel: Tâlhăria și pre-istoria mafiilor

Lordul Byron încă nu era celebru când a ajuns în munții din nordul Greciei. În 1809, căutarea inspirației și a aventurii l-au împins să-și facă „*grand tour-ul*”^{ix} în estul Europei. Rodul acestei călătorii în provinciile balcanice ale Imperiului Otoman a fost poemul său epic *Pelerinajul lui Childe Harold*, prima dintre numeroasele sale contribuții la mișcarea romantică. Printre personajele centrale ale acestei opere se numără Ali Pașa din Ioannina, un guvernator otoman care domnea peste o mare parte din sudul Balcanilor. În poem, Byron îl prezintă pe Ali drept o metaforă a ceea ce a trăit în timpul călătoriei sale prin zonele muntoase ale Greciei. Ali, așa cum îl descrie el, era „un om al războiului și al suferințelor”. Deși nu dezvăluie niciodată ce l-a făcut pe guvernatorul din Ioannina atât de aspru și de împovărat, Byron îl prezintă pe Ali ca simbol al Balcanilor, un loc plin de tot farmecul și cruzimea Orientului antic.

Însoțitorul lui Byron în călătorie, lordul Broughton (alias John Hobhouse), a fost mai puțin iscusit în relatarea amintirilor sale despre vizita lor. Potrivit relatării sale din călătorie, Ali era pur și simplu „de nedistins de gărzile albaneze cu înfățișare ponosită care-l înconjurau”.⁸ Deși se mândrea cu pedigree-ul său nobil, pașa avea o fire comună și grosolană. Din câte înțelegea lordul Broughton, Ali își începuse cariera ca „aventurier” la conducerea unei bande numeroase. Banditismul era o profesie care se transmitea în familie, practică de tatăl și bunicul său înainte de el. Reputația sa de sadic făcea parte din tradiția locală. După ce s-a ciocnit cu un sat advers, Ali a invitat un bătrân local la el acasă pentru a discuta. Se pare că întâlnirea s-a încheiat cu cadavrul bărbatului rumenindu-se la proțap. Datorită capacității de a naviga cu abilitate prin politica locală, precum și posibilității de a mobiliza trupe pentru sultanul din Istanbul, Ali Pașa era deja un lord de rang înalt al Imperiului Otoman la sosirea lui Byron la curtea sa. La apogeul puterii lui, Ali

ix . Călătorie educativă prin Europa, practică în secolele XVII–XIX de tinerii aristocrați britanici pentru a-și desăvârși educația culturală. (*n. trad.*)

Pașa își conducea feuda ca pe un stat în stat, influența sa extinzându-se în mare parte din Balcanii de Vest. În timpul Războaielor napoleoniene de la începutul secolului al XIX-lea, atât Franța, cât și Marea Britanie l-au curtat ca aliat.⁹

Deși părea nesofisticat și lacom, Ali se considera un făuritor de stat și un ocrotitor al comerțului și învățământului. E posibil ca „Leul din Ioannina” să fi fondat un regat propriu în ceea ce astăzi este Albania și Grecia. Răsturnarea și execuția lui în 1822 au pus capăt acestui vis. Alți aspiranți otomani au reușit acolo unde Ali a eșuat. În timpul domniei lui Ali peste Ioannina, un alt albanez din nordul Greciei, Mohammed Ali, s-a instalat ca guvernator al Egiptului după o serie de evenimente extraordinare și sângeroase. La fel ca Ali Pașa, norocul lui Mohammed se datora loialității și serviciilor a sute de ucigași și foști bandiți care l-au urmat în Egipt. Spre deosebire de fostul „Leu din Ioannina”, Mohammed Ali a reușit să-și asigure guvernarea Egiptului ca titlu ereditar. Atât el, cât și moștenitorii lui au ajuns să fie considerați conducătorii și reformatorii fondatori ai Egiptului modern. Ultimul din neamul său, regele Faruk, a renunțat la tron în 1952, după o lovitură de stat militară care a dat naștere dictaturii lui Gamal Abdel Nasser.

Povestea lui Ali Pașa nu este atipică din perspectiva istoriei. Parcursul lui reprezintă o traiectorie obișnuită pentru cei care excelează în crimă, furt și extorcare. Cu toate acestea, viața lui oferă câteva repere utile pentru abordarea subiectului banditismului în istoria mondială. Turul de forță al lui Ali ilustrează modul în care se formează multe state tinere. El a acumulat mai întâi autoritate locală ca bandit. Pentru observatorii europeni precum Lord Broughton, norocul lui Ali era simptomatic pentru corupția și decăderea Imperiului Otoman târziu. Dar putem fi mai îngăduitori față de Ali și ambițiile sale de făuritor de stat. Promisiunile de jaf au contribuit la construirea și creșterea imperiului lui Carol cel Mare în ultima parte a secolului al VIII-lea în Europa de Vest și Centrală¹⁰, iar lăcomia lui Hernán Cortés și a oamenilor săi a fost o forță decisivă în punerea bazelor coloniei Noua Spanie la începutul secolului al XVI-lea, dar nici Carol cel Mare, nici Cortés nu sunt numiți în mod obișnuit bandiți¹¹.

Respectul față de fondatorii Mexicului sau ai Sfântului Imperiu Roman nu este o confirmare a zicalei „dreptatea aparține celui puternic”. Originile incomode ale multor state vorbesc despre ceea ce sociologul Charles Tilly a caracterizat eufemistic drept „criminalitatea organizată” a formării statelor și a războaielor. Statele tinere se nasc adesea asemănându-se cu o „rețea de protecție”. Cererile de impozite, tributuri sau pradă se numără printre caracteristicile esențiale ale unui stat

proclamat. De cele mai multe ori, frica îi obligă pe cei cuceriti să accepte aceste cereri. Această frică este adesea alimentată de amenințări explicite și implicite cu violența. Mobilizarea la război este și ea o parte a acestei relații fundamentale între guvern și guvernați. Amenințarea cu răul (fie din partea dușmanilor externi, fie din partea guvernului însuși) este cea care îi obligă adesea pe oameni să lupte în numele stăpânului și al statului lor. Atunci cum, se întreabă Tilly, ajung supușii sau cetățenii să considere acest tip de relație ca fiind validă?

Ce conferă unui Cortés, sau chiar unui Ali Pașa, legitimitatea de a guverna și de a extrage bogăție de la poporul său? Ce îi diferențiază pe Cortés sau Ali de hoții și tâlharii obișnuiți? Conducătorii și statele de succes, explică Tilly, tind să exercite „violență la scară mai largă, mai eficient, cu o acceptare mai largă din partea populației supuse”.¹² Perioadele îndelungate tind să consolideze durabilitatea și legitimitatea acestei relații între conducător și cei conduși.

Este greu de spus când a apărut banditismul, atât ca infracțiune, cât și ca meserie. Ce este clar este că statele și societățile clasice se confruntau cu problema separării furtului sau extorcării de apropierea „legitimă” a bogăției de către cei puternici politic. Poezia și alte scrieri din Grecia Antică abordează frecvent problemele spinoase ale puterii și forței în relația dintre elitele funciare și cei care munceau sub comanda lor. Unii susțineau că un aristocrat cu principii nu ar trebui să recurgă la violență pentru a se îmbogăți și că nici nu era corect ca proprietarii de pământ să abuzeze de arendașii care le dădeau o parte din recolta lor ca plată. Cu toate acestea, persoanele puternice jefuiau adesea pentru a se îmbogăți și îi exploatau pe cei slabi pentru propriul câștig material. Astfel de exercitări neîngrădite ale forței duceau frecvent la dezordine și rebeliune în societatea greacă.¹³ Violența în căutarea bogăției și a puterii nu era doar o problemă morală; utilizarea abuzivă a violenței de către elitele lacome punea în pericol supraviețuirea statului.

Aceste surse grecești antice nu se refereau în mod specific la *kleptes* sau bandiți. Un *klept* era o persoană cu reputație proastă. Cu toate acestea, atât grecii, cât și romanii înțelegeau că infracțiunea specifică de banditism submina legitimitatea politică a statului. *Latrones*, sau bandiții romani, reprezentau o clasă unică de criminali, distinctă de cei care, în general, furau de la alții. Conform legii romane, ceea ce îi distingea era „utilizarea armelor (*vis armata*), formarea de bande (*factiones, homines armati coactive*) și scopul de a jefui (*spoliare*) cu rea-credință premeditată (*dolus malus*)”.¹⁴ Motivul pentru care romanii făceau o distincție atât de importantă între banditism și alte forme de furt poate fi legat de implicațiile

politice ale infrafracțiunii. Aroganța guvernului se bazează pe principiul că numai conducătorii suverani pot recurge la amenințarea cu violența pentru a extrage bogăție de la poporul lor. Unindu-se și confiscând proprietăți sub amenințarea cu violența, o grupare de bandiți reprezenta ceva asemănător unei armate, o forță care sfida monopolul statului asupra violenței. Bandiții perturbau ordinea naturală a politicii, iar prezența lor putea scoate în evidență corupția sau incompetența regimurilor de guvernare. Mulți romani au tras această lecție din legenda lui Bulla Felix, un șef de tâlhari activ în Italia centrală la începutul secolului al III-lea. La fel ca în mitul lui Robin Hood dintr-o altă epocă, Felix ar fi avut intenții nobile la conducerea bandei sale de 600 de hoți. Jefuirea bogățiilor, precum și disprețul său flagrant față de stat, l-au făcut să fie îndrăgit de criticii împăratului și ai sistemului roman. Când a fost întrebat de ce a ales să devină bandit, răspunsul lui Bulla către acuzatorul său pretorian a fost simplu: „Dar tu de ce ești prefect?”¹⁵

Replica lui Bulla Felix sublinia o îngrijorare pe care mulți mari domnitori din istorie ar fi înțeles-o. Prefecții, vasalii și satrapii se comportau adesea ca niște bandiți. Cu toate acestea, conducătorii de diferite tipuri se bazau pe astfel de oameni pentru a governa în numele lor. Fără ei era deseori imposibil să se strângă soldați și materiale pentru război, precum și să se mențină o oarecare ordine. Autoritatea unui vasal devenea însă frecvent un permis de a-i exploata pe cei slabi.

Dar argumentul lui Felix ar putea fi interpretat și într-un mod mai nuanțat. Nu era vorba doar de faptul că guvernatorii provinciali sau proprietarii de moșii furau adesea din comunitățile locale după bunul lor plac. Natura sistemelor politice părea compromisă sau predispusă la violență și expropriere. În întreaga lume, conducătorii se vedeau nevoiți să-și apere regimurile de acuzațiile că, în ansamblu, nu erau altceva decât niște bandiți. În Japonia medievală, țărani, magnații și liderii religioși au făcut presiuni asupra shogunului pentru a lupta împotriva „bandelor malefice”, sau *akutō*, responsabile de fapte de măcel și furt. Însă, potrivit unui studiu recent, petiționarii foloseau adesea termenul *akutō* ca aluzie vagă la diverse tipuri de conflicte între elite și comunități cu privire la drepturile agricole, impozite sau putere.¹⁶ Într-un fel, termenul de „bande malefice” se putea referi atât la tâlhari adevărați, cât și la personaje asociate cu sistemul politic în sine.

Istoria este plină de cazuri în care bandiții stăpâneau vaste teritorii și populații, în detrimentul guvernului. În funcție de perioada și locul istoric, statele au trebuit să facă față unor bande de tâlhari enorme. La începutul secolului al XVIII-lea, un bandit pe nume Louis Dominique Cartouche a preluat conducerea unei bande

imense de hoți care jefuiau fermele și blocau traficul în afara Parisului. Pe parcursul a șapte ani, tribunalele franceze l-au judecat pe Cartouche împreună cu 742 de complici pentru diverse infracțiuni.¹⁷ Pentru regii francezi, bandele de această dimensiune erau o raritate. În alte părți ale lumii, nu era neobișnuit ca porțiuni semnificative din mediul rural să cadă sub stăpânirea unor bande violente care numărau sute sau mii de membri. Eliminarea unor astfel de manifestări sfidătoare ale fărâdelegii, în special înainte de era modernă, se dovedea adesea costisitoare sau poate chiar nerodnică. Probabilitatea eșecului a determinat statele să ignore sau să amâne reprimarea lor. În multe cazuri, regimurile au căutat compromisuri pentru a atenua amenințarea pe care o reprezentau bandele pentru ordinea publică. Regatul Hessen din Germania modernă timpurie a fost locul unui aranjament deosebit de curios. Acolo, autoritățile locale au aprobat crearea de „sate de hoți” formate din criminali relocați, vagabonzi și alte persoane indezirabile. Deși locuitorii satelor s-au angajat să respecte legea, aceștia au devenit cunoscuți pentru furturi cu complicitatea oficialilor provinciali. Concentrarea lor într-un singur loc pare, cel puțin, să fi limitat amploarea infracțiunilor comise.¹⁸

A încerca și a nu reuși reprimarea putea conferi putere unui lider nelegiuit, făcând populația locală să-i privească pe conducătorii legitimi ai statului cu suspiciune. O alternativă la acțiunile punitive era cooptarea bandiților și integrarea lor în activitatea regimului. Sultanul Abdülhamid I al Imperiului Otoman a aplicat această tactică acordându-i lui Ali Pașa funcția de guvernator local. Deși constituia o recunoaștere a slăbiciunii statului, recrutarea unui bandit precum Leul din Ioannina oferea potențiale beneficii reciproce. Acceptarea de către Ali a unui rang oficial a venit cu promisiunea supunerii și fidelității față de stat. Cu acest titlu în mână, Ali putea continua să exercite autoritatea locală fără teama de represalii oficiale. Un personaj dur precum Ali putea să guverneze la fel de competent, dacă nu chiar mai bine, decât alți numiți imperiali. America Latină colonială și post-independență este plină de exemple în care statele și elitele au introdus în mod deliberat bandiți în rândurile celor puternici. Un *caudillo* arhetipal, sau conducător provincial autoritar, era adesea asociat cu foști bandiți, precum și cu ofițeri de armată și aristocrați. Bandiții care aveau mult mai puțin succes, de exemplu în Mexic, puteau, teoretic, să spere să obțină un loc de muncă în poliție sau ca paznici de frontieră dacă renunțau la viața de infractor. Desigur, fiabilitatea lor ca funcționari publici era o altă problemă.¹⁹

Acordarea de concesiile bandiților, ca să nu mai vorbim de integrarea lor în funcționarea guvernării, este o dovadă a limitelor fundamentale ale artei statale. Până destul de curând, statele erau organisme relativ simple. Birocrația, în sensul modern al termenului, era absentă sau rudimentară chiar și în cele mai puternice imperii din istorie. Conducerea tindea să fie personalizată, spre deosebire de cea instituțională sau corporativă, iar cei care dețineau puterea, indiferent de poziția lor, nu aveau, de obicei, o educație specializată care să-i pregătească pentru guvernare. De asemenea, în cea mai mare parte a istoriei, pârghiile guvernării erau elementare și brutale. Să domnești peste un district asuprit de bandiți putea să nu însemne nimic mai mult decât acțiuni punitive lipsite de discernământ, precum incendieri în masă și execuții publice. În absența tehnologiei moderne, distanțele mari încetineau răspândirea știrilor și împiedicau guvernele să reacționeze rapid sau decisiv. Înainte de apariția capitalismului global, banii și creditele erau limitate. Puține state dispuneau de resursele financiare sau umane necesare pentru menținerea unor instituții eficiente și funcționale; școlile, spitalele și închisorile erau ceva rar. Chiar și construirea sau extinderea drumurilor necesita bani nu întotdeauna disponibili. Natura slabă a statelor a contribuit la proliferarea bandiților în cea mai mare parte a istoriei civilizate consemnate.

Lupta istorică dintre bandiți și primele state ne oferă o serie de repere care ne ajută să înțelegem mai bine originile și semnificația mafilor moderne. Asemenea bandiților din trecut, organizațiile criminale contemporane reprezintă mai mult decât o amenințare la adresa ordinii și siguranței publice. Prin acțiunile și natura lor, ele constituie o provocare la adresa legitimității statelor și regimurilor. Printre semnele revelatoare ale unui „stat eşuat” modern se numără prezumția că bandele sau cartelurile dețin autoritatea.

Lunga istorie a banditismului relevă, de asemenea, distincția fină care-i poate separa pe cei care dețin puterea în mod legitim de cei care par să fie niște tâlhari fără scrupule. Istoria este plină de tirani și lorzi care s-au comportat ca niște bandiți. Printre lucrurile pe care istoricii au ajuns să le aprecieze în ultimii ani se numără gradul în care bandiții *de jure* au contribuit la formarea statelor în istorie. În multe cazuri, banditismul a servit ca mijloc de ascensiune socială pentru cei cu aspirații politice. De asemenea, conducătorii au observat utilitatea de a recruta bandiții în slujba lor. Într-o perioadă în care standardele pentru serviciul de stat erau scăzute, nu exista niciun motiv pentru care un bandit precum Ali Pașa nu putea fi la fel de eficient în guvernare ca oricine altcineva. Într-adevăr, să-l ai pe

Ali Pașa de partea guvernului era mai bine decât să pariezi că putea fi învins sau zdrobit.

Între bogăție și cei slabi: Economia și cultura banditismului

Tepelenë, orașul natal al lui Ali Pașa, se află în mijlocul unui ținut aspru. Situat în ceea ce este astăzi sudul Albaniei, peisajul este brăzdat de munți înalți și râpe adânci, ceea ce-l face nepotrivit pentru agricultura intensivă. În timpul tinereții lui Ali existau puține drumuri practicabile. Epidemiile cronice, precum malaria, erau frecvente. Apropierea fizică de Gjirokașter, capitala provinciei, nu compensa lipsa oportunităților economice din regiune. Soarta grea a orașului Tepelenë era tipică pentru multe teritorii locuite de albanezi la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Războaiele din această perioadă au adăugat o presiune și mai mare asupra comunităților montane similare. Pe lângă povara serviciului militar, rechiziționarea alimentelor și impozitele mai mari au agravat sărăcia și instabilitatea. Mulți albanezi din Balcanii de Vest și-au părăsit casele în căutarea unui loc de muncă și a unei vieți mai bune. An după an, mii de oameni au migrat spre sud și est, unde au găsit locuri de muncă sezoniere. Numele contemporane ale localităților din Turcia, cum ar fi Arnavutköy, precum și numele de familie din Siria și Egipt, cum ar fi al-Arna'ut (albanezul), reflectă această diaspora istorică.

Migranții albanezi nu erau bineveniți de locuitorii multor orașe otomane. Prezența unui număr mare de bărbați săraci și fără adăpost a obligat autoritățile locale să le interzică albanezilor să se stabilească în mai multe orașe (inclusiv Istanbul). În mediul rural, un număr mare de albanezi au recurs la banditism pentru a compensa lipsa de oportunități, iar călătoriile prin mare parte din Balcani erau periculoase în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea din cauza activităților tâlharilor. Reputația câștigată de albanezi în această perioadă le-a afectat imaginea în rândul unui număr mare de cetățeni otomani. Efectul pe care aceste tendințe l-au avut asupra conștiinței populare este evident din scenele descrise în piesele de teatru de umbre ale lui Karagöz. Un personaj recurent în poveștile de aventuri ale lui Karagöz este „albanezul”, un bărbat de regulă dur, predispus la furie și violență.²⁰

Situația dificilă din țara natală a lui Ali Pașa este tipică pentru locurile asociate cu evoluția banditismului. Banditismul este în esență o profesie rurală, în

special în locurile afectate de sărăcie cronică. De asemenea, multe dintre aceste zone erau izolate geografic sau inaccesibile în anumite perioade ale anului. În statele din întreaga lume, zonele cunoscute pentru pădurile dense, munții înalți sau terenul accidentat erau adesea infestate de bandiți. Cu toate acestea, era posibil ca și teritoriile cunoscute pentru prosperitate și pace să cadă victime banditismului. Războiul, foametea, migrația în masă și colapsul economic au împins indivizi și comunități altfel prospere să recurgă la violență și furt. Indiferent dacă în vremuri de conflict sau de pace, un factor central în propagarea banditismului era lipsa unei prezențe susținute a guvernului. În Albania natală a lui Ali Pașa, puțini locuitori din afara marilor orașe vedeau vreo urmă fizică a administrației imperiale otomane. Legea și ordinea, așa cum erau definite de Istanbul, erau o caracteristică intermitentă a vieții cotidiene din sudul Albaniei până în secolul al XX-lea. Necazuri similare au afectat diferite părți ale Chinei imperiale, în ciuda bogăției, puterii și sofisticării sale istorice. În timpul unei perioade relativ prospere din secolul al XVI-lea, Beijingul a depus eforturi considerabile pentru a opri atacurile bandiților din apropierea capitalei. Printre factorii responsabili pentru această tendință se numărau sărăcirea soldaților locali, care își suplimentau veniturile cu jafuri, precum și terenul mlăștinos al regiunii, care oferea adăpost criminalilor care fugeau de lege.²¹

Mulți dintre factorii care au dus pe uscat la apariția banditismului—sărăcia și disperarea, precum și războiul și incertitudinea economică—au condus și la proliferarea pe mări a piraiților. Însă geografia a influențat evoluția pirateriei în moduri mai specifice. Piraiții se bazau pe golfuri și căi navigabile aflate departe de centrele de putere care le-ar fi putut oferi protecție. Punctele strategice găsite, precum mărilor înguste și strâmtoarele, s-au dovedit locuri atractive pentru corsari și jefuitori. Combinația acestor factori a dus la apariția unor modele consolidate de piraterie. De exemplu, proximitatea Japoniei față de rutele maritime profitabile, precum și secetele endemice și dificultățile economice, au contribuit la proliferarea piraiților *wokou* în secolul al XVI-lea.²² Alți piraiți au dat dovadă de o mobilitate și o rază de acțiune mult mai mare decât bandiții. În secolul al XVII-lea, cariera de corsar și ucigaș l-a purtat pe căpitanul William Kidd din Caraibe și Atlanticul de Nord până la țărmurile din apropierea Suratului, în sudul Indiei.²³ Chiar și pentru cele mai puternice state din istoria modernă timpurie, combaterea unei astfel de activități flagrante pe întinsul oceanului reprezenta o provocare. Dificultățile financiare și fizice care veneau laolaltă cu oprirea pirateriei au făcut multe state să caute cooperarea

acestora. La fel ca în cazul banditismului, angajarea piraților a adus beneficii dincolo de reducerea amenințării pe care o reprezentau pentru comerț, proprietate și siguranța publică. De asemenea, recrutarea corsarilor precum Kidd a permis statelor să evite povara fiscală care însoțea construirea și întreținerea unei marine.

Undeva la marginea istoriei sociale și economice a banditismului se află nomazii. Populațiile migratoare, în ansamblul lor, nu seamănă deloc cu bandiții sau pirații. Mutarea dintr-un loc în altul nu este atât o alegere conștientă impusă de profesie, cât mai degrabă un mod social de a fi. Cu toate acestea, unul dintre atributele esențiale ale multor societăți nomade este jaful. Jefuirea altor comunități sedentare și nomade satisfăcea multiple nevoi ale grupurilor migratoare. Creșterea dimensiunii turmelor de animale sau chiar a populației comunității nomade în sine se datora adesea răpirilor. Raidurile contribuiau, de asemenea, la creșterea statutului indivizilor și al grupurilor din cadrul anumitor comunități migratoare. Locuitorii orașelor și fermierii aveau, în mod firesc, puțină empatie față de nomazii jefuitori. Acest antagonism inerent s-a extins atât asupra nomazilor care locuiau în interiorul granițelor imperiilor consacrate, cât și asupra celor care prădau la frontieră. Chiar și până în secolul al XX-lea, mai multe state importante, precum China, Iran, Rusia, India Britanică și Statele Unite, au depus eforturi pentru a aduce sub controlul lor grupurile nomade prădătoare. La fel ca în cazul banditismului și pirateriei, controlul bandelor migratoare de beduini, comanși și nogai a pus la încercare eficiența și capacitatea guvernelor. Pe lângă modelele lor fluide de mișcare, grupurile nomade aveau tendința de a locui în zone îndepărtate de centrele de putere și în locuri care le facilitau fuga (cum ar fi deșerturile și stepele). Documentele istorice îi asociază adesea pe nomazi cu banditismul și barbarismul. „Apașul bandit”, după cum îl descria un istoric din Arizona în 1916, nu posedă niciun teren sau proprietate pentru care să lupte, cu excepția „dealurilor accidentate” și „porției lui de cerbi și iepuri”. Ce l-a determinat pe apaș să ia armele a fost „pierderea supremației – dreptul omului roșu de a face ce dorea, în detrimentul fraților săi roșii mai slabi sau mai bogați”.²⁴

Astfel de observații reflectă modul în care, în trecut, mulți echivalau banditismul cu caracterul sau cultura anumitor popoare sau comunități. Din perspectiva guvernelor și a cetățenilor deopotrivă, factorii economici sau sociali obișnuiți nu erau întotdeauna suficienți pentru a explica de ce devenea cineva tâlhar sau bandit. Prevalența banditismului în rândul unui grup era suficientă pentru a asocia

un întreg popor cu niște înclinații criminale. Observatorii istorici i-au interpretat pe albanezi, ceceni, mongoli, corsicani, cerchezi și yaqui ca provenind din aceeași plămadă defectuoasă. Prejudecățile nu par să provină exclusiv din percepțiile despre natura esențială a culturii unui grup. În schimb, ca în cazul albanezilor din Imperiul Otoman, legăturile stabilite între criminalitate și identitatea regională sau etnică s-ar putea să fi fost un produs al gândirii guvernamentale. Pentru a identifica și a opri răspândirea banditismului, administratorii statului au recurs la politici improvizate și dure. Vizarea grupurilor asociate cu criminalitatea era adesea considerată singura măsură eficientă. Asocierea albanezilor și a altor grupuri cu banditismul a lăsat adesea un stigmat de durată.

Legăturile istorice dintre anumite grupuri și banditism ridică o întrebare extrem de delicată pentru cercetătorii de astăzi: este posibil ca banditismul, sau comportamentul „infracțional” în general, să fi fost sau să fie încă o fațetă a culturii unui grup? Cercetătorii au opinii diferite cu privire la această chestiune. Unii sociologi și antropologi au abordat aceste legături propunând existența anumitor societăți care posedă o „cultură a onoarei”. Astfel de culturi sunt răspândite în anumite locuri din lume, cum ar fi țările din zona mediteraneană. În aceste spații, locuitorii tind să interpreteze faptele de violență și furtul ca fiind comportamente masculine. Noțiunea de onoare reflectă „controlul cu succes al resurselor prin forță fizică” pe care îl deține o persoană.²⁵ Motivul pentru care astfel de culturi există în unele locuri și nu în altele încă sunt subiect de discuție. Cercetătorii tind să asocieze culturile onoarei cu absența istorică a unor state stabile și legitime, capabile să exercite în mod incontestabil forța. În aceste medii, banditismul capătă contururi mai nobile sau mai legitime. Localnicii pot admira pe cineva care jefuiește, intimidează și ucide, deoarece acesta se face „respectabil”.²⁶

Există riscuri în a crede că trăsăturile culturale locale contribuie la determinarea prevalenței banditismului în anumite zone. O lecție în acest sens poate fi găsită în Asia de Sud. La începutul secolului al XIX-lea, ofițerii imperiali britanici și aventurierii au publicat relatări macabre despre întâlnirile lor cu ceea ce ei percepeau ca fiind o vastă conspirație criminală indigenă. Indienii înșiși au numit fenomenul *thuggee*. Thuggee, de la care provine termenul „thug” (bandit), constituia o asociere informală de bande care strangulau și jefuiau călătorii neajutorați. Ceea ce părea să unească mulți dintre „strangulatorii” era devotamentul lor colectiv față de zeița lor protectoare, Kali. Deși bandele thuggee păreau să fie formate atât din musulmani, cât și din hinduși, cultul se transmitea din generație în generație.